

Asia: VN/20427/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta kansalliseksi toimintasuunnitelmaksi helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi

Lausunnonantajan lausunto

1 Tausta

Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer pitää myönteisenä, että kansallista toimintasuunnitelmaa helteen terveyshaittojen ehkäisemiseksi valmistellaan ja hellevarautumista kehitetään. Hellekausi lisää hoidontarvetta, ja kuumuudella on vaikutuksia myös työntekijöiden hyvinvointiin ja terveyteen niin sote-palveluissa kuin varhaiskasvatuksessa.

2 Toimintasuunnitelman tavoitteet

SuPer pitää toimintasuunnitelman tavoitteita tärkeinä erityisesti haavoittuvien väestöryhmien suojaamisen kannalta. SuPer korostaa, että hellevarautumisessa on turvattava sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen henkilöstön riittävät resurssit, turvalliset työolosuhteet ja jaksaminen helleaaltojen aikana. Lisähuomiona vielä se, että kesäkuukausina sosiaali- ja terveydenhuoltoalalla sekä varhaiskasvatuksessa työskennellään minimihenkilöstöllä, joista osa on myös kesälomasijaisia.

3 Riskiryhmät ja haavoittuvuutta lisäävät tekijät

SuPer toteaa, että kuvattu riskiryhmien ja haavoittuvuustekijöiden tunnistaminen on kattavaa. Erityisesti ikääntyneet, monisairaat sekä yksin asuvat kuin myös alle 5-vuotiaat lapset tarvitsevat hellejaksojen aikana suunnitelmallista ja riittävästi resursoitua hoitoa ja seurantaa. SuPer painottaa, että kuumuudelle altis työ koskee myös sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöä, minkä vuoksi työnantajien on huolehdittava työolosuhteiden turvallisuudesta, työjärjestelyistä ja palautumisesta hellejaksojen aikana.

4 Riskienhallinta sekä varautumisen ja sopeutumisen koordinointi

SuPer tukee kansallisen ohjauksen ja yhteensovittamisen vahvistamista sekä sosiaali- ja terveysministeriön keskeistä roolia hellevarautumisen johtamisessa. SuPer painottaa, että

suunnitelmien on konkretisoiduttava hyvinvointialueilla käytännön toimiksi. Henkilöstön jaksamisen turvaaminen on edellytys potilas- ja asiakasturvallisuuden toteutumiselle. Nämä toimet vaativat resursseja ja kuten esityksessäkin todetaan, monet toimenpiteet edellyttävät kertaluonteista tai pysyvää erillisrahoitusta.

5 Hellevaroitussjärjestelmä

SuPer pitää kannatettavana hellevaroitussjärjestelmän kehittämistä siten, että se tavoittaa kansalaiset ja viranomaiset ajallisesti ja alueellisesti yhdenvertaisesti. Lisäksi palveluntuottajille ja työntekijöille suunnatun tiedon oikea-aikainen ja ennakoiva välittäminen on ensiarvoisen tärkeää. Myös ajatus kansallisesta ohjeistuksesta varoituksen käynnistämistä toimenpiteistä on kannatettava.

6 Viestintä

Helteeseen varautumisen viestinnässä on keskeistä varmistaa, että sosiaali- ja terveyspalveluissa työskentelevät saavat selkeää, yhdenmukaista ja oikea aikaista tietoa niin ennakoivasti kuin helletilanteiden aikana. Kehittämistarpeista erittäin kannatettava SuPer pitää sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisten kouluttamista helteeseen varautumisessa ja osaamisen varmistamista niin sote-palveluissa ja kuntien palveluissa kuten varhaiskasvatuksessa. Sote henkilöstö on avainasemassa haavoittuvien väestöryhmien suojaamisessa, mutta tämä edellyttää toimivaa tiedonkulkua, selkeitä vastuita, osaamista ja konkreettisia toimintaohjeita.

7 Helleaaltoihin liittyvä valmius ja varautuminen

Luvussa 7.2 tunnistetaan kattavasti kehittämistarpeita koskien sote-palveluita. On ehdotettu mm. helteen vaikutusten huomioimista omavalvonnassa. Käytännössä sisätilojen yllämpeneminen aiheuttaa kuitenkin edelleen merkittäviä haasteita asiakas- ja potilasturvallisuudelle, henkilöstön työskentelyolosuhteille sekä esimerkiksi lääkkeiden ja lääkinnällisten tarvikkeiden asianmukaiselle säilytykselle. Lämpötiloja seurataan, mutta selkeitä ja riittäviä toimenpiteitä ei useimmiten ole tilanteen korjaamiseksi. Tarvitaan ennakoivat ja konkreettiset toimenpiteet.

Monilla hyvinvointialueilla on useita vanhoja sote-palveluita tuottavia kiinteistöjä, joissa tekniset viilennysratkaisut puuttuvat tai ovat riittämättömiä. Nämä kiinteistöt tulisi saattaa asianmukaisiksi. Viilennysratkaisuja olisi tarjottava myös yhteisten tilojen lisäksi asiakkaiden asuinhuoneisiin, missä vanhuksat viettävät suurimman osan ajastaan. Lisäksi lausuntoehdotuksessa muistutetaan omavalvonnan suhteen, jos epäkohtaa ei korjata viivytyksestä, henkilökunnalla on valvontalain mukainen ilmoitusvelvollisuus ilmoittaa asiasta valvontaviranomaiselle. Liiton näkemyksen mukaan tämä menettely on liian hidas ja jälkikäteinen keino puuttua tilanteisiin, joissa asiakkaiden, potilaiden ja henkilöstön turvallisuus voi vaarantua jo lyhyessä ajassa. Tarvitaan ennakoivampia rakenteellisia ratkaisuja ja selkeämpiä velvoitteita, jotka tukevat oikea aikaisia ja vaikuttavia toimia helletilanteissa.

8 Pidemmän aikavälin toimenpiteet

Sisätilojen yllämpeneminen on merkittävä ongelma sosiaali- ja terveydenhuollon toimitiloissa. Jo vähäisempikin lämpötilan nousu voi johtaa vakaviin vaikutuksiin. Kuten edellä jo todettiin, monet sote-palveluja tuottavat kiinteistöt ovat vanhaa rakennuskantaa, joissa ei ole varauduttu viilennysmahdollisuuksiin. Rakennusten yllämpenemisen torjunta on kannatettava asia, ja siihen on

keinoja, mutta tarvittavat toimenpiteet tarvitsevat resursseja. Hyvinvointialueiden sekä yksityisten toimijoiden tilojen saneeraukset toteutuisivat tehokkaammin, mikäli näihin myönnettäisiin valtion myöntämiä korjausavustuksia. Nämä investoinnit maksaisivat itsensä takaisin niin asiakkaiden kuin myös heidän hoitajiensa parempana terveydentilana kuin myös hyvinvointina.

9 Työterveys ja työsuojelu

Hellevarautuminen työpaikoilla ei ole ollut järjestelmällistä, ja käytännöt ovat vaihdelleet merkittävästi. On perusteltua ja kannatettavaa, että hellevarautumiseen laaditaan valtakunnallinen ohjeistus. Ohjeistuksen ohella on varmistettava työntekijöiden riittävä tiedonsaanti helteeseen varautumisen toimenpiteistä sekä huolehdittava siitä, että ohjeita noudatetaan käytännössä tehokkaan valvonnan keinoin.

SuPer katsoo, että kuumuuden ja helleaaltojen aiheuttamiin työterveysriskeihin on puututtava määrätietoisesti erityisesti riskialttiilla alueilla ja työpaikoilla. Työnantajilla on velvollisuus tunnistaa lämpökuormitukseen liittyvät riskit ja suojata työntekijöitä tehokkain toimenpitein, kuten asianmukaisella tauotuksella, viilennettyjen tilojen järjestämisellä, riittävällä nesteiden saannilla, kevyempien ja hengittävien työvaatteiden mahdollistamisella sekä tarkoituksenmukaisilla työjärjestelyillä ja jäähdytysratkaisuilla. Työterveyshuollon osallistuminen helteeseen liittyvään riskinarviointiin on keskeistä työntekijöiden terveyden ja työkyvyn turvaamiseksi.

10 Seuranta ja arviointi

SuPer katsoo, että helteen terveyshaittojen ehkäisy edellyttää systemaattista, valtakunnallisesti yhtenäistä seurantaa ja arviointia. Nykyinen seurantatieto on puutteellista, mikä vaikeuttaa varautumisen kehittämistä erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä varhaiskasvatuksessa. Liiton näkemyksen mukaan helteen vaikutuksia työntekijöiden terveyteen ja työkykyyn sekä potilasturvallisuuteen on seurattava säännöllisesti. Lisäksi varautumistoimien toteutuminen on varmistettava myös käytännössä. Seurannan tulosten tulee aidosti ohjata toimenpiteiden kohdentamista riskialttiisiin työympäristöihin ja tukea työntekijöiden suojelua muuttuvissa ilmasto-olosuhteissa.

11 Toimenpiteet

SuPerin näkökulmasta kokonaisuus näyttäytyy pääosin myönteisenä ja tarpeellisena, mutta samalla se korostaa sitä, että painopisteen on siirryttävä suunnittelusta ja ohjeistuksesta konkreettiseen toimeenpanoon ja henkilöstön suojeluun käytännössä.

SuPer näkee keskeisenä vahvuutena sen, että hellevarautumista esitetään integroitavaksi osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon normaalia valmius- ja riskienhallintaa. Tämä on välttämätöntä, sillä helle ei ole poikkeuksellinen ilmiö vaan yhä toistuvampi ja ennakoitavissa oleva riski, joka vaikuttaa suoraan hoitohenkilöstön työolosuhteisiin, työkykyyn ja potilasturvallisuuteen.

Liiton näkökulmasta olennaista on, että ohjeistukset, kansalliset suunnitelmat ja seurantamallit eivät jää hallinnollisiksi asiakirjoiksi, vaan velvoittavat työnantajia konkreettisiin toimiin. Tämä koskee erityisesti ympärivuorokautisen hoidon ja hoivan yksiköitä, joissa kuumuuden hallinta ei ole vain

olosuhdekysymys vaan suoraan hoidon laatua, potilasturvallisuutta ja henkilöstön jaksamista koskeva tekijä. Rakennusten yllämpenemisen ehkäisy ja aktiiviset jäähdytysratkaisut sote-tiloissa ovat SuPerin mukaan välttämättömiä, eivät harkinnanvaraisia.

SuPer pitää tärkeänä myös sitä, että työterveys- ja työsuojelun rooli näkyy kokonaisuudessa selkeästi. Työpaikkojen lämpöolosuhteiden riskinarviointi, työn tauotus, riittävä nesteytys, asianmukaiset työvaatteet sekä lämpösairauksien raportointi ovat keinoja, joilla työntekijöiden terveys voidaan aidosti turvata.

Kokonaisuutena SuPer katsoo, että esitetyt toimenpiteet muodostavat hyvän ja kattavan perustan hellevarautumiselle. Niiden uskottavuus ja hyväksyttävyys hoitohenkilöstön näkökulmasta edellyttävät kuitenkin, että vastuut ovat selkeät, rahoitus turvattu ja että työntekijöiden suojaaminen asetetaan etusijalle sanojen lisäksi myös teoissa.

Liite Toimijoiden ja sidosryhmien roolit ja vastuut hellevarautumisessa

SuPer pitää kansallisen hellevarautumisen toiminta-suunnitelman kokonaisuutta tarpeellisena ja rakenteellisesti kattavana. Liitto korostaa kuitenkin, että suunnitelman toimeenpanon ja vaikuttavuuden arvioinnin on johdettava konkreettisiin parannuksiin työntekijöiden työolosuhteissa, erityisesti sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä varhaiskasvatuksessa.

SuPer katsoo, että esitetyt arviointiaikavälit ovat liian pitkiä suhteessa hellehaittojen jo nykyisin aiheuttamiin vaikutuksiin työkykyyn, potilas- ja asiakasturvallisuuteen. Seurannan tulee olla tiiviimpää ja mahdollistaa nopea reagointi havaittuihin puutteisiin.

Liiton näkemyksen mukaan vastuiden laaja jakautuminen eri toimijoille ei saa johtaa vastuun hämärtymiseen. Työnantajien, erityisesti hyvinvointialueiden ja kuntien, on kannettava selkeä vastuu henkilöstön suojaamisesta helteeltä. Pelkkä ohjeistus ei ole riittävää ilman käytännön toimeenpanoa, resursointia ja valvontaa.

SuPer painottaa, että hoitohenkilöstön ja varhaiskasvatuksen työntekijöiden kokemukset tulee sisällyttää systemaattisesti hellevarautumisen seurantaan ja arviointiin. Työntekijöiden näkökulma on välttämätön arvioitaessa toimenpiteiden todellista vaikuttavuutta.

Erytystä huomiota tulee kiinnittää ympärivuorokautisen hoidon, hoivan ja päiväkotien toimitilojen yllämpenemisen ehkäisyyn, viilennysratkaisuihin, tauko- ja palautumismahdollisuuksiin sekä työjärjestelyihin hellejaksojen aikana. Näissä toiminnoissa helle muodostaa merkittävän työterveys- ja turvallisuusriskin.

SuPer katsoo, että kansallisen toiminta-suunnitelman seurannan ja arvioinnin tulee johtaa velvoittaviin toimiin, rahoituksen ja resurssien kohdentamiseen sekä tarvittaessa sääntelyn ja valvonnan vahvistamiseen. Toimintasuunnitelman onnistuminen mitataan ennen kaikkea siinä, paranevatko työntekijöiden olosuhteet ja turvataanko laadukkaat palvelut myös helleolosuhteissa.

Yleisiä huomioita

-

Aittakallio Minna
Suomen lähi- ja perushoitajaliitto SuPer ry